

MAKTABGACHA TA'LIM YOSHIDAGI BOLALARDA MEHNAT TARBIYASI

Cho'ponova Sharifa Bozor qizi

Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti

"Maktabgacha ta'lim" kafedrası talabasi

Annotatsiya: *Ushbu maqolada bugungi kunda maktabgacha ta'lim tashkiloti tarbiyalanuvchilarida mehnat tarbiyasini shakllantirish mexanizmlarini takomillashtirish va bolalarda yoshlikdan mehnatga ijobiy munosabatni shakllantirish yo'llari, usullari ko'rsatib o'tilgan.*

Kalit so'zlar: *mehnat, tarbiya, didaktika, o'yinchoq, kattalar mehnati, mehnatsevarlik, mashg'ulot, ishlama, qo'l mehnati.*

Mehnat inson hayoti uchun, uning farovon turmush kechirishi uchun hamisha asos bo'lib kelgan va shunday bo'lib qoladi. Mehnat farovon, baxtli hayot kechirishning eng asosiy sharti bo'lganligi sababli ham fuqarolar uchun majburiydir. Mehnat odamlarning biror bir maqsad uchun sarflagan vaqti, aqliy va jismoniy kuchi yoki zarur faoliyatidir.

Mehnatsiz yashamoq mumkin emas. Barcha tirik mavjudot nimanidir iste'mol qilish hisobiga yashaydi, umrini davom ettiradi. Yerdan yashovchi mayda qurtqumurshadan tortib, parrandalargacha, suv ostida yashovchi jonivorlardan tortib, ulkan hayvonlarga o'vqatsiz yashay olmaydilar. Xuddi shuningdek, odamlar ham uzluksiz ovqatlanadi, hayot kechiradi. Boshqa tirik mavjudotlardan farqli odamlar kiyinishadi, uy-joy qurishadi, savdo-sotiq qilishadi, ijod qilishadi.

Bu ishlarni amalga oshirish uchun tirikchilik manbai bo'lgan pul kerak. Pul topish uchun, o'zlariga kerakli narsalarni yaratish uchun odamlar mehnat qilishlari zarur. Mehnat jarayonida oziq-ovqat, kiyim-kechak va boshqa zarur narsalar yaratiladi. Mehnat inson hayotini mazmunli qiladi. Odamlar mehnat qilish jarayonida sog'liqlarini mustahkamlaydilar, obro' orttiradilar va o'z kelajaklarini yaratadilar. Otabobolarimiz asrlar davomida mehnatni ulug'lab kelganlar. Bizga ulardan meros bo'lib qolgan barcha xazinalar - ilmiy, badiiy kitoblar, san'at asarlari, me'morchilik obidalari mehnat mahsulidir.

Maktabgacha ta'lim muassasalarida mehnat tarbiyasi ikki yo'nalishda amalga oshiriladi:

1. Bolalarning o'zlarini mehnatga o'rgatish.
2. Kattalar mehnati bilan tanishtirish.

Mehnat qilish muntazam ravishda bo'lib, unda hamma bolalar ishtirok etsa, kattalar mehnati bilan tanishtirib borilsa, u tarbiya vositasiga aylanib boradi. Maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalarni quyidagi mehnat turlariga jalb qilib boriladi: o'z-o'ziga xizmat qilish, xo'jalik-maishiy mehnat, tabiat quchog'idagi mehnat, qo'l mehnati. O'z-o'ziga xizmat qilish bolalar mehnatining bir turi bo'lib, unda bolalar ilk

yoshdan boshlab, mustaqil ovqatlanishga, yechinib-kiyinishga, o'yinchoqlarini yig'ib qo'yishga o'rgatiladi. Bolalar mehnatining bu turi bolalarni tartibli, intizomli, odobli bo'lishga undaydi.

Mustaqillik sifatlari rivojlanadi. Bolalar xojalik-maishiy mehnatga bolalar bog'chasida va oilada o'rgatib boriladi. Mashg'ulotdan so'ng stol ustidagi buyumlarni yig'ishtirish, choy idishlarini, o'yinchoqlarini yig'ishtirish va hokazolar bunga misol bo'la oladi. Tabiatdagi mehnat bolaning har tomonlama rivojlanishida muhim ahamiyatga ega. Mehnatning bu turi orqali bolalar tuproqni ekin ekishga tayyorlash, ko'chat o'tqazish, hayvonlarni parvarishlash kabi malakalarni egallab oladilar.

Qo'l mehnati. Mashg'ulot, o'yin, mehnat faoliyati uchun bolalarning o'z qo'llari bilan buyumlar tayyorlashi qo'l mehnati hisoblanadi. Qo'l mehnati orqali bolalarda ijodkorlik, topag'onlik, bilimdonlik xislatlari o'sadi. Maktabgacha ta'lim muassasalarida bolalarning mustaqil mehnatini tashkil etishning ikki shaklidan: yakka tartibdagi mehnat va jamoa tartibidagi mehnatdan foydalaniladi. Tarbiyachining vazifasi-bolalarni tarbiyalash maqsadida ularning imkoniyatlarini eng ko'p darajada ro'yobga chiqarishdir. Yakka tartibdagi mehnat turli maqsadlar bilan amalga oshiriladi.

Jahon fanining rivojiga bebaho hissa qo'shgan al-Xorazmiy, Ibn Sino, Ismoil al-Buxoriy, Alisher Navoiy, Zahiriddin Muhammad Bobur kabi bobokalonlarimiz mehnatsevarliklari tufayli ulkan yutuqlarni qo'lga kiritishgan, yoshlarni ham mehnat qilishga chaqirishgan. Shu boisdan jahonning barcha xalqlari maqollarida bo'lgani kabi o'zbek maqollarida ham mehnat tarbiyasi markaziy o'rinlarni egallagan.

Azaldan mehnatkash, tinib-tinchimas xalqimiz o'zining mehnati bilan bog'larni gulistonga, cho'lni bo'stonga aylantirib kelmoqda. Qadimda ota-bobolarimizning mehnat haqida aytilgan dono naqllari hozirga qadar ham o'z qadrini yo'qotgani yo'q. Masalan:

- ❖ Mehnat qilsang, ko'ksing tog', Hurmat qilsang, diling bog'.
- ❖ Mehnatli non-shakar, Mehnatsiz non-zahar.
- ❖ Mehnat baxt keltirar.
- ❖ Mehnat qilib topganing Qandu asal totganing.

Bu maqollar orqali dono xalqimiz mehnatni ulug'laydi, uning samarasi haqida fikr yuritadi. O'zbek bolalar yozuvchisi va shoirlari ham kattalar mehnatining mazmunini yoritib berganlar. Bunga Q.Muhammadiyning "Etik", "Bir hovuch yong'oq", Q.Hikmatning "Suv" kabi she'rlari misol bo'ladi. Yuqorida aytganlarimizdan ko'rinib turibdiki, mehnat har qanday moddiy va ma'naviy boyliklarning asosiy manbayi, shu bilan birga shaxsni har tomonlama kamol toptirishning muhim vositasidir. Mehnat jarayonida insoniy xislatlarning faol namoyon bo'lishi uchun eng qulay sharoitlar yaratadi va har bir kishida ma'naviy qoniqish hosil qiladi. Har bir bola Maktabgacha ta'lim yoshidan boshlab mehnatda ishtirok etishi zarur. Bolalar bog'chasida, oilada bajariladigan uncha murakkab bo'lmagan har bir topshiriq uning kundalik vazifasiga aylanishi kerak.

Bolalar kattalar bilan birgalikda mehnat qilishlari orqali mehnat malaka va ko'nikmalarini tez va oson egallab oladilar, ularning kattalar mehnati to'g'risidagi bilimlari boyiydi, bunday mehnat bolalarga quvonch bag'ishlaydi.

Bolalarni kattalar mehnati bilan tanishtirishda hamma metod va vositalardan keng ravishda foydalaniladi. Shunday qilib kattalar mehnati bilan tanishtirish bolalar mehnat va axloqiy tarbiyasining tarkibiy qismi hisoblanadi. Bolalar xo'jalikmaishiy mehnatga MTTda va oilada jalb etiladi.

Uning mazmuni har xil bo'ladi: xona va MTT maydonchasini yig'ishtirish, stolni bezatish va stoldagi idish-tovoqlarni yig'ishtirish, choy idishlarini, qo'g'irchoq kiyimlarini, mayda narsalarni yuvish, mashg'ulotga kerakli materiallarni tayyorlab qo'yish, mashg'ulotdan keyin stol ustidagi narsalarni yig'ishtirib olish va hokazo.

Tabiatdagi mehnat bolaning har tomonlama rivojlanishida muhim ahamiyatga ega bo'lib, o'simlik va hayvonlar, yil fasllari, jonsiz tabiat to'g'risidagi bilimlar manbayi, bolalarda mehnatsevarlikni, tabiatga ehtiyotkorlik munosabatini tarbiyalash vositasidir, shu bilan birga bolalar mehnatning bu turi orqali tuproqni ekishga tayyorlash va o'g'itlash, ko'chatni o'tkazish, o'simlik va hayvonlarni parvarish qilish kabi bir qancha mehnat malaka va ko'nikmalarini egallab oladilar. Mehnatning asosan ochiq havoda tashkil etilishi bolalar organizmini chiniqtiradi, ularning sog'ligini mustahkamlaydi.

Qo'l mehnati - mashg'ulot, o'yinlarga mehnat faoliyati uchun zarur bo'lgan o'yinchoq va qurilmalarni tayyorlash bo'yicha bolalar mehnatidir (qog'oz qiyqimlarini tashlash uchun, o'simliklar urug'i uchun qutichalar, qo'g'irchoq kiyimlari, qalpoqchalar, niqoblar va shunga o'xshash narsalar tayyorlash). Qo'l mehnatini bajarish orqali bola natijaga erishadi narsa, buyum vujudga keladi. Bolalar yopishtirish, bo'yash, qirqish, arralash, mix qoqishni, tikish va shunga o'xshash oddiy mehnat malaka va ko'nikmalarini egallab oladilar.

Ularda ijodkorlik, topog'onlik, zehnlilik xislatlari o'sadi. Bolalarda mehnat faoliyatini shakllantirish. Mehnat faoliyati har xil mehnat jarayonlaridan tashkil topgan, har xil mehnat turlarini birlashtiruvchi keng tushunchadir.

Mehnati jarayoni-mehnati faoliyatining o'ziga xos bir bo'lagi bo'lib, uning tarkibida esa mehnati faoliyatining hamma tarkibiy qismlari, mehnatning maqsadi, material va mehnati qurol-aslahalari biron natijani yuzaga keltirish maqsadiga erishish uchun sarf qilingan barcha mehnati harakatlari, mehnati sabablari va mehnati mahsuli yaqqol ko'zga tashlanadi.

Mehnati faoliyatini egallash - bu birinchi navbatda mehnati jarayonini uning tarkibiy qismlari bilan birgalikda egallab olishdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. M.X.Toxtaxodjaevaning umumiy tahriri ostida. Pedagogika darslik.T.: O'zbekiston faylasuflari Milliy jamiyati, 2010.

2. Qodirova F.R, Toshpo'latova SH.Q, Kayumova N.M., Agzamova M.N. "Maktabgacha pedagogika" T.: Tafakkur, T- 2019. Darslik.
3. D.R. Babaeva. "Nutq o'stirish nazariyasi va metodikasi" T.: "Barkamol avlod fayz" 2018 y. Darslik.
4. Takomillashtirilgan "Ilk qadam" davlat o'quv dasturi, T- 2022 y.
5. Мирзиёев Ш.М. Қонун устуворлиги – инсон манфаатларини таъминлаш тараққиёти ва халқ фаровонлигининг гарови. "Ўзбекистон"
6. Азизова Зироат. "CONCEPTUAL FUNDAMENTALS OF PREPARING CHILDREN FOR SOCIAL PROTECTION" Yosh tadqiqotchi Jurnal 1 (5) 404-410, 2022
7. Azizova Ziroat Bahodirovna "THE IMPORTANCE OF ORGANIZING CHILDREN'S ACTIVITIES IN PREPARATION FOR SCHOOLING." Open Access Repository 9.11 (2022): 236-240. INNOVATIVE DEVELOPMENT IN THE GLOBAL SCIENCE 2022 Boston, USA 53